

Formy terapii dzieci niepełnosprawnych i rola architektury w tym procesie

Jan Wrana

Samodzielna Pracownia Architektoniczna, Wydział Budownictwa i Architektury,
Politechnika Lubelska, e-mail: j.wrana@pollub.pl

Streszczenie: Artykuł przedstawia na przykładach różne formy edukacji w okresie budowania społeczeństwa obywatelskiego, oraz świadomego tworzenia równych szans rozwojowych dziecka, sprzyjających konstruowaniu programów nauczania systemowego: „*By lepiej rozwinięte umiejętności wspomagały dążenia dziecka w usprawnianiu funkcji upośledzonych*”. Powstają *integracyjne centra dydaktyczno-sportowe*, gimnazja i licea z pełnym zapleczem w których kształci się wspólnie dzieci w pełni sprawne oraz po zdiagnozowaniu stanu niesprawności, (o nieznacznym upośledzeniu ruchowym), wspierana jest działalność *ośrodków szkolno-wychowawczych* przygotowujących młodzież z lekkim upośledzeniem umysłowym – do praktycznego zawodu umożliwiając ich aktywny udział w życiu społecznym. Powstał również ośrodek specjalistyczny – specjalnej troski dla dzieci uzdolnionych muzycznie o różnym stopniu niepełnosprawności (nie słyszące, niedowidzące, z porażeniem mózgowym, autyzmem) które występują na scenie jak równy z równym obok laureatów konkursów.

Słowa kluczowe: integracyjne centrum dydaktyczno-sportowe, ośrodek szkolno-wychowawczy, szkoła muzyczna dla dzieci niepełnosprawnych.

1. Wstęp

Niniejszy artykuł przedstawia na przykładach różne formy edukacji w okresie budowania społeczeństwa obywatelskiego oraz świadomego tworzenia równych szans rozwojowych dziecka, sprzyjających konstruowaniu programów nauczania systemowego: „*By lepiej rozwinięte umiejętności wspomagały dążenia dziecka w usprawnianiu funkcji upośledzonych*”.

W drugiej połowie XX i na początku XXI wieku pojawiają się różnorodne formy terapii dzieci niepełnosprawnych.

Powstają *Integracyjne Centra Dydaktyczno-Sportowe*, Gimnazja i Licea z pełnym zapleczem, w których kształci się wspólnie dzieci w pełni sprawne oraz po zdiagnozowaniu stanu niesprawności (o nieznacznym upośledzeniu ruchowym).

Wspierana jest działalność *Ośrodków Szkolno-Wychowawczych* przygotowujących młodzież z lekkim upośledzeniem umysłowym do praktycznego zawodu, umożliwiając ich aktywny udział w życiu społecznym.

Powstał również ośrodek specjalistyczny – specjalnej troski dla dzieci uzdolnionych muzycznie o różnym stopniu niepełnosprawności (nie słyszące, niedowidzące, z porażeniem mózgowym, autyzmem), które występują na scenie jak równy z równym obok laureatów konkursów.

2. Integracyjne centra dydaktyczno-sportowe

Wprowadzona przez rząd Premiera Jerzego Buzka reforma o samorządzie lokalnym oraz dokonane wówczas zmiany w reformie oświaty zmieniły formułę kształcenia poprzez pośredni stopień kształcenia młodzieży po szkole podstawowej – w gimnazjum, oraz nałożyła na samorzady konieczność tworzenia współczesnych zespołów integrujących młodzież w zajęciach pozalekcyjnych.

Powstają wówczas pierwsze integracyjne centra kształcenia, w których uczą się wspólnie dzieci zdrowe i niepełnosprawne. Obiekty te wymagają konkretnych udogodnień pod kątem niepełnosprawnych, które umożliwiają komfortowe użytkowanie osobom poruszającym się na wózkach inwalidzkich i o kulach, a także osobom niedowidzącym. Są to m.in. pochylnie i windy umożliwiające pokonywanie różnicy poziomów, szersze drzwi i korytarze (pozwalające na swobodne manewry wózkiem), specjalne oznakowania dla słabowidzących, udogodnienia w toaletach (m.in. poręcze i uchwyty) i na basenie (instalacje umożliwiające przeniesienie osoby z niedowładem nóg do niecki basenu i na odwrót).

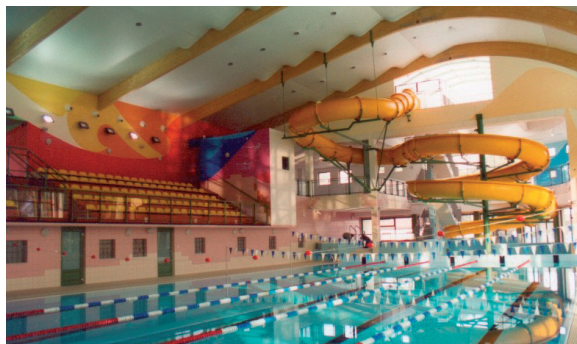
Dzięki wspólnej nauce dzieci zdrowe uczą się tolerancji, wrażliwości i chęci niesienia pomocy, dzieci niepełnosprawne zaś nie czują się odizolowane od rówieśników. Wiedzione ambicją i chęcią dorównania zdrowym kolegom często uczą się i rozwijają lepiej niż w przypadku uczniów specjalistycznych ośrodków o podobnym stopniu niepełnosprawności.

Wśród powstałych obiektów tego typu wymienić można centra w Józefowie (rys. 1, 2), Brzesku (rys. 3) i Łomiankach (rys. 4); ich głównym projektantem był autor artykułu. Obiekty połączone przewiązkami które ułatwiały poruszanie się dzieci pomiędzy poszczególnymi obiektami.

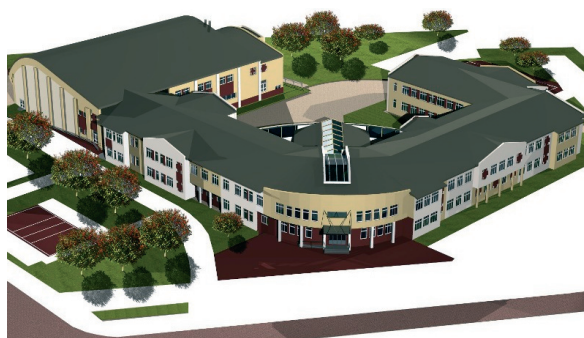
W roku 1999, pokonując konkurencyjne zespoły, autor z zespołem pozyskał zlecenie od jednego z pierwszych inwestorów, którzy podjęli się realizacji wizji kształcenia w zespołach integracyjnych. Był nim Urząd Miasta Józefowa koło Warszawy. Oryginalność architektury tej sypialni Warszawy, nazywanej „architekturą nad Świdrem”, której prekursorem był w XIX wieku architekt włoskiego pochodzenia, osiadły na tym terenie, Michał Elwiro Andreotti, była odczytanym przez autora „kodem” architektury dla przetworzenia we współczesnej formie przekazu.

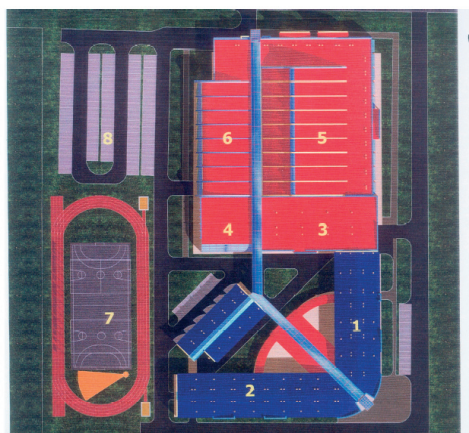
Rys. 1. Integracyjne Centrum Dydaktyczno-Sportowe w Józefowie, widok kompleksu z lotu ptaka

Rys. 2. Wnętrze krytego basenu

Rys. 3. Integracyjne Centrum Dydaktyczno-Sportowe w Brzesku – zagospodarowanie terenu (model komputerowy przed realizacją w roku 2002 r.)

Rys. 4. Integracyjne Centrum Dydaktyczno-Sportowe w Łomiankach – zagospodarowanie terenu (1. Gimnazjum, 2. Liceum, 3. Węzeł technologiczny ze stołówką, 4. Hotel młodzieżowy, 5. Aula, 6. Hala Sportowo-widowiskowa, 7. Basen z brodzikiem i zjeżdżalnią, 8. Szkolny stadion sportowy, 9. Parkingi ogólnodostępne)

Zespół obiektów zlokalizowany jest pomiędzy ulicami: Wawerską, Długą i Leśną. Kompleks obiektów dydaktyczno-sportowych zamyka trzema budynkami (Gimnazjum, Basen, Hala Sportowa) wnętrze działki z przeznaczeniem na funkcje rekreacyjno-sportowe z założeniem kompozycyjnym wzdłuż osi wejściowej (narożnik ul. Leśnej) do Gimnazjum.

Korytarz dwukondygnacyjny przecina cięciwą wewnątrz zespołu, estakadą przeszkloną nad otwartym patio, które łączy bezpośrednio Gimnazjum z Halą Sportową. Główne wejście zaakcentowane dużym przeszkleniem oraz podcięciem bryły – jest osią symetrii narożnika ulic. Kompleks zachowując jednoprzestrzenną dwukondygnacyjną formę architektoniczną z zachowaniem skali człowieka, wpisuje się w klimat miasta Józefowa. Duże przeszklenia: głównego korytarza, auli, obiektów sportowych – powodują przenikanie się otoczenia w skomponowaną przestrzeń centrum, nawiązując z nim dialog szanując przekaz lokalnej tradycji.

3. Specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze

Inną formą wsparcia rozwoju dzieci niepełnosprawnych (ruchowo i umysłowo) są specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, znajdujące się w wielu miastach Polski. Zapewniają kształcenie na każdym poziomie (szkoła podstawowa, gimnazjum, szkoła średnia); wśród nich znajdują się jednostki uczące osoby z konkretną niepełnosprawnością (np. ośrodki dla niewidomych), jak również kształcące niezależnie od rodzaju niepełnosprawności (najczęściej zespoły szkół z klasami o różnym profilu).

Uczące się w nich dzieci i młodzież nie tylko przygotowywane są do konkretnego zawodu, lecz także - a może przede wszystkim - przyuczane są do funkcjonowania w społeczeństwie i samodzielności w dorosłym życiu. Dzięki wytrwałości rodziców, opiekunów i pedagogów potrafią one zadbać o siebie, komunikować się, obsługiwać domowe sprzęty itd. – co pozwala im w miarę możliwości funkcjonować bez opieki.

Jednym z tego typu ośrodków jest Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 1 w Krakowie, noszący imię Jana Matejki. Mieści się on przy ulicy Szujskiego 2 (rys. 5,6).

W Ośrodku działa Zasadnicza Szkoła Zawodowa nr 30, zajmująca się nauczaniem i wychowaniem młodzieży z lekką niepełnosprawnością intelektualną. Przygotowuje ona do wielu zawodów, w tym kulinarnych – cukiernika, kucharza, piekarza, oraz rzemieślniczych – krawca, kaletnika, stolarza, ślusarza, mechanika samochodowego.

Mieści się tu także Szkoła Przystosowująca do Pracy nr 2, w której kształcą się uczniowie o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności intelektualnej oraz dzieci ze sprzężonymi niepełnosprawnościami (m.in. ADHD, epilepsja, elementy autyzmu). Przygotowuje ona uczniów do samodzielności w życiu dorosłym (w tym podnoszenie sprawności motorycznej, samoobsługa, komunikacja, funkcjonowanie w społeczeństwie), uczy także podstaw kucharstwa, krawiectwa i kaletnictwa.

Rys. 5. Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 1 w Krakowie – budynek szkoły przy ul. Szujskiego

Rys. 6. Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 1 w Krakowie - Dzień Życzliwości

Innym przykładem specjalistycznego ośrodka szkolnego jest Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci Niewidomych im. Róży Czackiej w Laskach koło Warszawy, prowadzony przez Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi. Mieści się w nim Szkoła Podstawowa, Gimnazjum i Szkoły Ponadgimnazjalne: Liceum Ogólnokształcące, Technikum Masażu, Technikum dla Niewidomych, Zasadnicza Szkoła Zawodowa, Szkoła Przesposobienia do Pracy i Szkoła Policealna. Obecnie w Laskach uczy się ponad 250 osób, przygotowują się m.in. do zawodu ceramika, ogrodnika i tkacza.

Wśród szkół specjalnych można także wymienić Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 1 w Szczecinie i Zespół Szkół Specjalnych nr 9 w tym samym mieście.

4. Szkoła Muzyczna im. Paula Harrisa dla Dzieci Niepełnosprawnych

Interesującym przedsięwzięciem powiązaniem z kształceniem osób niepełnosprawnych jest działalność Towarzystwa Muzycznego im. Henryka Wieniawskiego w Lublinie i związanej z nim Szkoły Muzycznej im. Paula Harrisa dla Dzieci Niepełnosprawnych.

Lubelskie Towarzystwo Muzyczne to instytucja z wieloletnią tradycją, powstała w okresie międzywojennym, której filarem jest nauczanie dzieci i młodzieży. Patronuje mu wybitny lubelski kompozytor i skrzypek, Henryk Wieniawski. Pierwsza szkoła muzyczna, założona przez Towarzystwo, rozpoczęła działalność w październiku 1916 roku.

Szkoła Muzyczna im. Paula Harrisa dla Dzieci Niepełnosprawnych – pod auspicjami Towarzystwa Muzycznego i Rotary International (międzynarodowej organizacji wspierającej kształcenie młodzieży, o ponad stuletniej tradycji) - rozpoczęła swoją działalność 21 września 2003 roku (rys. 7). Uroczystego otwarcia dokonał Prezydent Miasta Lublina, towarzyszył mu Jerzy Karasiński, Gubernator Dystryktu 2230 (obejmującego Polskę, Ukrainę i Białoruś). Patronem szkoły został Paul Harris (1868-1947), założyciel Rotary, amerykański prawnik i filantrop.

Szkoła jest kontynuatorką Ogniska Muzycznego dla dzieci specjalnej troski, które powstało we współpracy Towarzystwa Muzycznego im. H. Wieniawskiego i Klubu Rotary Lublin Centrum w 1996 roku.

W szkole tej kształcą się dzieci niepełnosprawne ruchowo (niesłyszące, niewidome i niedowidzące) i umysłowo (autystyczne, z porażeniem mózgowym). Uczą się one gry na rozmaitych instrumentach (m.in. na akordeonie, fortepianie, skrzypcach), szkoła prowadzi także zajęcia stymulujące mechanizmy psychoruchowe. Obecnie naukę pobiera około 20 dzieci o różnym stopniu niepełnosprawności; dzięki organizatorom i fundatorom nauka jest nieodpłatna.

Rys. 7. Otwarcie Szkoły 21.IX. 2003 roku

Rys. 8. Kolędowanie - grudzień 2012

Szkoła jest kontynuatką Ogniska Muzycznego dla dzieci specjalnej troski, które powstało we współpracy Towarzystwa Muzycznego im. H. Wieniawskiego i Klubu Rotary Lublin Centrum w 1996 roku.

W szkole tej kształcą się dzieci niepełnosprawne ruchowo (niestyszące, niewidome i niedowidzące) i umysłowo (autystyczne, z porażeniem mózgowym). Uczą się one gry na rozmaitych instrumentach (m.in. na akordeonie, fortepianie, skrzypcach), szkoła prowadzi także zajęcia stymulujące mechanizmy psychoruchowe. Obecnie naukę pobiera około 20 dzieci o różnym stopniu niepełnosprawności; dzięki organizatorom i fundatorom nauka jest nieodpłatna.

Wychowankowie szkoły reprezentują niezwykle wysoki poziom artystyczny – niepełnosprawność nie jest dla nich żadną przeszkodą w realizowaniu pasji. Są laureatami licznych lokalnych i ogólnopolskich konkursów muzycznych, a na koncertach nierzadko stają obok pełno-sprawnych osób i mogą z nimi konkurować jak równy z równym – co zasługuje na szczególnie podziw ze względu na fakt, iż doskonalenie umiejętności wymaga od nich nieporównywalnie większej pracy. Szkoła uczy swoich wychowanków nie tylko gry na instrumentach – daje im wgląd w nowy, dotychczas nieznan świat muzyki, występów i koncertów, a nierzadko także pełnej widowni, światła reflektorów i aplauzu. To wszystko przekłada się na wzbogacenie życia intelektualnego, społeczną akceptację, dowartościowanie i pewność siebie – wartości bezcenne również w codziennym, nie muzycznym życiu

5. Konkurs Muzyczny dla Osób Niewidomych im. Ignacego Paderewskiego

W Lublinie od ponad dekady odbywa się Międzynarodowy Konkurs Muzyczny dla Osób Niewidomych im. Ignacego Paderewskiego, organizowany przez lubelskie Towarzystwo Muzyczne – jedyny na świecie konkurs muzyczny dedykowany osobom niepełnosprawnym.

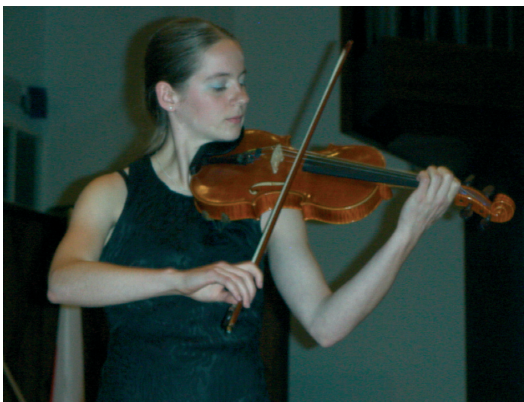
Według organizatorów, idea konkursu zrodziła się z potrzeby zaprezentowania umiejętności muzycznych osób niepełnosprawnych, które w niczym nie ustępują osobom w pełni sprawnym.

Zwycięstwo w konkursie nie tylko nobilituje, ale i umożliwia rozpoczęcie kariery muzycznej – laureaci konkursu koncertują, nagrywają płyty, zdobywają rzesze słuchaczy. Wśród laureatów konkursu jest m.in. lublinianka Natalia Kaczor, a także Ewa Lewandowska, znana z programu X-Factor.

Nie do przecenienia jest wpływ udziału w konkursie – nie wspominając już o wygranej – na samoocenę niepełnosprawnych muzyków. Powszechny podziw i akceptacja przekładają się na pewność siebie i świadomość własnej wartości w życiu codziennym. Wygrana, oprócz prestiżu, przynosi również wymierne profity – nagrodę finansową, a także możliwość rozpoczęcia kariery muzycznej.

Rys. 9. Konkurs Muzyczny dla Osób Niewidomych im. I. Paderewskiego - IX. 2004, wręczenie nagrody przez Jacka Ossowskiego, inicjatora powstania Szkoły Muzycznej im. P. Harrisa

Rys. 10. Koncert laureatów – wrzesień 2004

6. Wnioski

Wymienione przykłady pokazują trzy różne drogi terapii dzieci niepełnosprawnych – mające na celu zarówno przystosowanie ich do dorosłego życia i umożliwienie funkcjonowania w społeczeństwie, jak i ich rozwój artystyczny i duchowy.

Wspólna edukacja dzieci zdrowych i niepełnosprawnych u tych pierwszych kształtuje tolerancję i wrażliwość, u tych drugich buduje poczucie własnej wartości i minimalizuje uczucie odosobnienia, izolacji i odrzucenia (które nierzadko ma miejsce, gdy niepełnosprawne dziecko uczęszcza do specjalnej szkoły). Często dzieci niepełnosprawne ze szkół integracyjnych uczą się szybciej i lepiej niż te ze specjalnych ośrodków – motywowane postęпами zdrowych kolegów.

W przypadkach cięższej niepełnosprawności konieczne jest jednak kształcenie w specjalistycznych szkołach – dają one możliwość zdobycia wykształcenia dostosowanego do umiejętności, a co za tym idzie – szanse na samodzielne utrzymywanie się i odciążenie rodziców.

Odpowiednio dobrana terapia pozwala na samodzielność mimo niepełnosprawności, zaś kształcenie w kierunku muzycznym – na rywalizację z osobami w pełni sprawnymi. W efekcie osoby niepełnosprawne – zarówno fizycznie, jak i umysłowo - mogą być cenną jednostką społeczeństwa – jako znakomici muzycy i fachowcy w nierzadko zanikających dziś zawodach (kaletnik, ślusarz, krawiec itd.).

Kształcenie artystyczne – np. w kierunku muzycznym - przekłada się na również na życie codzienne, m.in. poprzez podnoszenie samooceny i pewności siebie. Jest to swoista terapia – muzykoterapia, równie ważna jak rehabilitacja i ćwiczenia fizyczne.

Literatura

- 1 Łotocki Ł., *Integracja i dyskryminacja – krajobraz 2009*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2009
- 2 Nowakowski P., Charytonowicz J., *Wybrane problemy jakości środowiska życia osób niepełnosprawnych*, Politechnika Wrocławska, Wrocław
- 3 Oficjalna witryna internetowa Towarzystwa Muzycznego w Lublinie – <http://www.wieniawski.lublin.pl>
- 4 Oficjalna witryna internetowa Rotary International – www.rotary.org
- 5 Oficjalna witryna internetowa Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego nr 1 w Krakowie – www.soswnr1krakow.pl
- 6 Wrana J., *Rola i znaczenie architektury w procesie scalania struktury przestrzennej miasta - na przykładzie Lublina*, Wydawnictwo Politechniki Lubelskiej, Lublin 2014
- 7 Wrana J., *Tożsamość miejsca. Kryterium w projektowaniu architektonicznym*, Wydawnictwo Politechniki Lubelskiej, Lublin 2011

Forms of therapy of disabled children and role of architecture in this process

Jan Wrana

*Lublin University of Technology, Faculty of Building and Architecture,
Independent Architectural Lab, e-mail: j.wrana@pollub.pl*

Abstract The article presents the examples of the different forms of education in the period of building a civil society, and the deliberate creation of equal opportunities and development of the child, foster the construction of curriculum system: "To better developed skills supported the efforts in improving the function of a child with disabilities." Formed integration education and sports centres, primary and secondary s with all facilities where children are educated together in full working order and state disability after diagnosis (with no significant motor impairment), assisted activity of school and educational centres which preparing young people with mild mental retardation - to practical profession, allowing them to actively participate in social life. There has also been a specialist center - Special care for musically gifted children with varying degrees of disability (deaf, visually impaired, cerebral palsy, autism) which appear on stage as an equal alongside the winners of the competitions.

Key words: integration education and sports centre, school and educational center, music school for disabled children.

